

Komparatív kapitalizmus

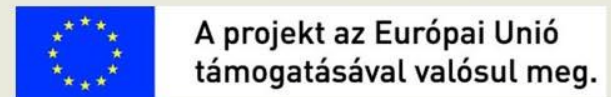

SZÉCHENYI TERV

Komparatív kapitalizmus

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TátK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

**A projekt az Európai Unió
 támogatásával valósul meg.**

ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszék

Komparatív kapitalizmus

Készítette: Laki Mihály

Szakmai felelős: Kövér György

2011. június

Komparatív kapitalizmus

8. hét

**Előzmények: piac, vállalkozás,
polgárosodás a szocializmusban**

Laki Mihály

A szocialista gazdasági rendszer kiépítésének fontosabb elemei

- A tulajdonviszonyok gyökeres átalakítása
- Pártirányítás, rendőr- államvédelmi ellenőrzés
- A termelés és a kereskedelmi szolgáltatási tevékenységek elkülönítése, önálló vállalatokba (egységekbe) szervezése
- A technikai, technológiai, üzemgazdasági optimumot szolgáló átszervezések, profiltisztítás
- A termelést koordináló, a termékpályákat kijelölő középírányító szervezetek felállítása
- Az ellátási felelősség rendszerének kiépítése
- Szigorú árszabályozás, majd a terv-árak bevezetése
- Diszkriminatív piacszabályozás
- A piacra lépés diszkriminatív korlátozása
- Az önálló érdekvédelmi szervezetek megszüntetése, átalakítása

A piac tudatos rombolása és korlátozása

- Nem működtek tovább a tranzakciókban résztvevőinek hallgatólagos megállapodásai
- Gyökeresen átalakultak a tulajdonjogok, a vállalatirányítási jogok, a csere és az ellenőrzés szabályai
- A szabályok kidolgozásért és betartatásért kizárólag az állam, nem pedig a piaci szereplők és a szereplők önkéntes társulásai feleltek

Eltérések a szocialista átalakulás eredeti tervétől

A piacrombolás ellenére sem szűnt meg a tömeges és rendszeres árucseré a szocialista gazdaságban

„A kisüzemi termelés mindennap minden órájában magától és tömegméretekben szüli a kapitalizmust és a burzsoáziát.”

(Lenin 1920/1974, 52.)

Termékcsoportonként jelentős különbségek

- Az árak képzésében
- Az adásvétel bonyolítására vonatkozó előírások rendszereiben
- A piaci koordináció visszaszorulásának mértékében

A működés zavarai

- Lassuló gazdasági növekedés
- Áru- és munkaerőhiány
- Súlyos zavarok a vállalatok közötti kapcsolatokban
- Területi és ágazati aránytalanságok
- A termékek és szolgáltatások minőségének romlása
- Az innovációk ritkulása

A zavar okairól: fundamentalisták és reformerek

A fundamentalisták (piacrombolók) szerint a rendszer működőképes, a zavarok oka

- a dolgozók nem eléggé fejlett öntudata
- a vezetők tapasztalat és képzettségének hiánya
- a szocializmus ellenségeinek aknamunkája

A reformerek (piacépítők) szerint a rendszer teljesítményének javításához át kell alakítani a gazdasági mechanizmust

Naiiv reformerek

- Nem akarták visszaállítani a magántulajdon és a piac meghatározó szerepét
- A reform fő terepe a szocialista szektor
- Utasítások helyett nyereségérdekeltség
- Verseny az állami vállalatok és szövetkezetek között
- A verseny hatására javul a termékek minősége, megszűnik a hiány, nő az újítokeadv

Nemzetközi kitekintés (európai szocialista országok)

Országok, ahol volt reform	Országok, ahol nem volt reform	Országok, ahol létezett legális magánszektor
<p>Csehszlovákia (1967–1868)</p> <p>Magyarország (1957, 1968, 1980–1982)</p> <p>Szovjetunió (1965)</p> <p>Jugoszlávia (1965)</p> <p>Lengyelország (1980)</p>	<p>Románia</p> <p>Bulgária</p> <p>Német Demokratikus Köztársaság</p> <p>Albánia</p>	<p>Lengyelország</p> <p>Magyarország</p> <p>Német Demokratikus Köztársaság</p>

A piacépítés és piacépülés terei

	Reform, tudatos piacépítés	Folyamatos, rejtett piacépülés, piacgazdaságban hasznosítható készségek, tapasztalatok és kapcsolatok
Állami-szövetkezeti szektort érinti		
A legális és illegális magán szektort érinti		

A piacrombolás és építés fontosabb időszakai Magyarországon

Az első piacrombolás utáni állapot	1968-as reform	Ellenreform a hetvenes években	Reform a nyolcvanas években
Tulajdonviszonyok: Államosítás, szövetkezetesítés, sorvadó legális magánszektor	Korlátozott liberalizálás a legális magánszektorban, hibridek	Kísérlet a szövetkezetek államosítására támadás a hibridek ellen, vállalati összevonások	Kisszövetkezetek, állami vállalatok belüli vállalkozások
Vállalatirányítás: Tervutasítás, irányítási hierarchia	A tervutasítás megszüntetése	Burkolt tervirányítás, elvárások, szabályozó alku	Vállalati tanácsok
Pártirányítás, rendőri állambiztonsági ellenőrzés A területi pártbizottságok vezető-kijelölési és ellenőrzési jelenléte	Változatlan	Változatlan	Változatlan

A piacrombolás és építés fontosabb időszakai Magyarországon (folyt.)

Az első piacrombolás utáni állapot	1968-as reform	Ellenreform a hetvenes években	Reform a nyolcvanas években
A piacra lépés engedélyezése állami monopólium	Változatlan	Változatlan	Szabad vállalatalkítás
Külkereskedelem elkülönült szakvállalatok	Külkereskedelmi jog kiterjesztése termelő vállalatokra	Változatlan	Külkereskedelmi jog általánossá tétele
Piacszabályozás a magánszektorban Diszkriminatív	Csökkenő diszkrimináció	Növekvő diszkrimináció	Majdnem egyenlő feltételek

A piacrombolás és építés fontosabb időszakai Magyarországon (folyt.)

Az első piacrombolás utáni állapot	1968-as reform	Ellenreform a hetvenes években	Reform a nyolcvanas években
Árszabályozás Hatósági (terv) árak	Szabad (piaci) árképzés körének bővítése	Változatlan	A hatósági ár kivétel
Érdekvédelem Önálló érdekvédelmi és szakmai szervezetek felszámolása	A párt-függő érdekvédelmi és szakmai szervezetek növekvő aktivitása	A párt-függő érdekvédelmi és szakmai szervezetek csökkenő aktivitása	Önálló érdekvédelmi szervezetek alapítása
Termékáramlás az állami-szövetkezeti szektorban Anyagi-műszaki ellátás, ellátási felelősség	Termék nagykereskedelem, az ellátási felelősség visszaszorulása	Az ellátási felelősség erősödése	Az ellátási felelősség kivétel

A működési zavarok csökkentésének fontosabb formái az állami-szövetkezeti szektorban

- Önellátás, vertikális terjeszkedés
- A műszaki-technikai okból végrehajtott profiltisztítás hatásainak csökkentése: új termékek, szolgáltatások, termelési ágak telepítése
- A vállalatközi kapcsolatok erősítése (kölcsonös szívességek, illegális vállalatközi hitelezés munkaerő, termelési kapacitások kölcsönzése)
- A kereskedelmi és szolgáltató tevékenységek visszavétele

Piacépülés a magángazdaságban

A magánszektorban létrejövő új (legális és illegális) vállalatok, vállalkozások

- egy része az állami szektorba települve lépett piacra (hibridek)
- másik csoportjában az állami-szövetkezeti szektortól elkülönült piacépülés folyt

Piaci szereplők 1.

A hibridek

- Gebin
- Háztáji gazdaság
- Komplex brigádok
- Melléküzemág
- Szövetkezeti gazdasági munkaközösség
- Vállalati gazdasági munkaközösség

Piaci szereplők 2.

Az elkülönült magántulajdonosok

- Kisiparosok
- Kiskereskedők
- Kiszövetkezet
- Termelőszövetkezeti csoportok
- Illegális vállalkozások

A szocializmusbeli piacfejlődés korlátai

- A reformok és ellenreformok váltakozása miatti bizonytalanság
- A tulajdonformák szerint különbséget tevő (diszkriminatív) szabályozás
- A piacra lépés ágazonként eltérő belépési esélyei
- Az állam által kijelölt, kiépített (fennmaradt) termékpályák
- Az árutermeléssel szembeni bizalmatlanság miatti túlszabályozás
- Az állam-függő szakmai szervezetek gyenge érdekvédelmi képessége

Irodalom

- Hunyadi Csilla (1985): A piac gazdaság szabályozó szerepe a tervgazdaságban – a vállalat piaci környezete. Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (kézirat)
- Juhász Pál (1991): Polgárosodás, Századvég 2–3. sz. 181–184.
- Rupp Kálmán (1973): Egy termelőszövetkezet melléküzemeinek gazdálkodása. Esettanulmány. Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézete, Budapest (kézirat)
- Szelényi Iván (1992): Harmadik út? Polgárosodás a vidéki Magyarországon, Budapest, Akadémiai Kiadó
- Donáth Ferenc (1977): Reform és forradalom V. A korszerű nagyüzemi fejlődés útján (1968–1974). Akadémiai kiadó Budapest, 227–269.)